ԱԼՎԱՐԴ ՂԱԶԻՅԱՆ

2017 թ. հուլիսի 3-ին կյանքից հեռացավ բանագետ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող Ալվարդ Սարուխանի Ղազիյանը:

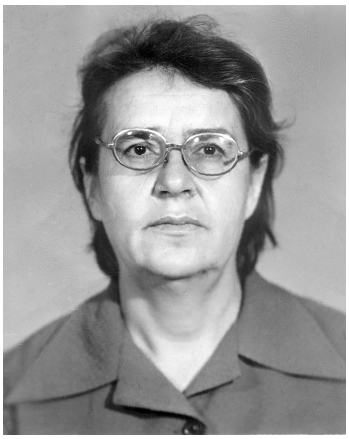

Ա. Ղազիյանը (Ղազարյան) ծնվել է 1930 թ. դեկտեմբերի 13-ին Հայկական ԽՍՀ Իջևանի շրջանի Սարի գյուղում՝ Ղարաբաղից այստեղ տեղափոխված ընտանիքում: 1933 թ. Ղազարյանները տեղափոխվել են Գանձակ (Կիրովաբադ): 1937 թ. նա ընդունվել և 1947 թ. մեդալով ավարտել է քաղաքի -10 հայկական միջնակարգ դպրոցը: Նույն թվականին ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի «Հայ բանասիրություն» բաժինը, որն ավարտել է գերազանցության դիպլոմով 1960 թ.՝ Ալթայի երկրամասի աքսորավայրից (1949–1956 թթ.) վերադառնալուց հետո:

1961 թ. հոկտեմբերին Ա. Ղազիյանն ընդունվել է ՀԽՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի հայ ժողովրդական բանահյուսության բաժինը, որտեղ աշխատել է մինչև կյանքի վերջ (2000–2009 թթ.՝ բանահյուսության տեքստաբանության բաժնի վարիչ):

Ժողովրդագիտական իր գործունեությունը Ա. Ղազիյանը սկսել է նշանավոր բանագետ Ա. Նազինյանի ղեկավարությամբ: 1971 թ. Ա. Ղազիյանը պաշտպանել է «Հայ ժողովրդական ռազմի և զինվորի երգեր» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը՝ նվիրված հայոց երգային բանահյուսության՝ այդ տեսակի ժանրային առանձնահատկություններին, գաղափարական բովանդակությանն ու գեղարվեստաարտահայտչական միջոցների համալիր ուսումնասիրությանը (համահավաք բնագրերի հետ տպագրվել է 1989 թ.):

1983 թ. «Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն» մատենաշարով (հ. 15, «Արցախ») լույս է տեսել Ա. Ղազիյանի՝ Արցախից 1970-ականներին գրի առած հեքիաթների, զրույցների, մանրապատում-զվարճախոսությունների, ավանդությունների, երգերի, մականունների, ասութաբանական բանահյուսության նմուշները, նրա կազմած հայ մշակույթի նշանավոր երախտավոր Գ. Սրվանձտյանի երկերի առաջին հատորը:

Հայ բանահյուսական մշակույթի գրառման ու արժևորման ոլորտում կարևոր երևույթ է Ա. Ղազիյանի և Ս. Վարդանյանի հավաքած, կազմած և հրատարակած «Բաքվի հայոց բանահյուսությունը» ժողովածուն (2004 թ.): Այս աշխատության շնորհիվ բաք-

վահայերի բանավոր ավանդությունն առաջին անգամ դրվել է գիտական շրջանառության մեջ՝ հնարավորություն ընձեռելով մեզանում եղած բանահյուսական նյութն ամբողջացնելու, զուգադրելու, նորագույն խնդիրներ առաջ քաշելու և հետազոտելու ուղղությամբ:

Ժողովրդին իր ակունքներին վերադարձնելու առումով ցուցանշական են Ա. Ղազիյանի «Պ. Սևակի «Անլռելի զանգակատան» բանահյուսական հենքը» (1973), «Ղարաբաղի զվարճախոս Պըլ-Պուլին» (1978), «Հայ ժողովրդական սնահավատական զրույցների դասակարգման հարցի շուրջ» (1983), «Устное народно-поэтическое творчество» *(1990),* «Сасна церр. Армянский героический эпос» *(1976),* «Гардманк. Историко-этнографический очерк» *(1992), «Հնագույն մի սովորության արձագանքները հայ բանահյուսության մեջ» (1977), «Ականատեսը Վան քաղաքի քսանամյա անցքերի մասին 1877–1897 թթ.» (1990),* ×Административный передел внутренних границ Закавказья» *(2000), «Ազատագրական պայքարի արտացոլումն արցախահայոց բանահյուսության մեջ» (1995) և այլ հոդվածներ ու հրապարակումներ:*

Այս ամենով հանդերձ՝ բանագետ Ա. Ղազիյանի ուշադրության կենտրոնում էին նաև Հայաստանի ռազմավարության տնտեսական խնդիրներն ու գիտական ժառանգության պատմագիտական մեծ արժեք ներկայացնող կարևոր ձեռագրերը, որոնց տպագրությունն ամփոփված է Ա. Ղազիյանի և Ա. Քալանթարյանի կազմած թիվ 1 և 2 «Վավերագրերում» (1999, 2001):

Ա. Ղազիյանի աշխատությունների նշանակալից բաժինը վերաբերում է Արցախի ոչ նյութական մշակութային ժառանգությանն ու պատմությանը: Արցախյան ազատամարտի տարիներին նա լծվել է հարկադրական համրության մատնված արխիվային փաստաթղթերի հայտնաբերմանն ու լուսաբանմանը և գործնական աջակցությամբ օժանդակել է արցախահայությանը [(Ս. Միրզոյան, Ա. Ղազիյան, «Հայերի կոտորածները Բաքվի և Ելիզավետպոլի նահանգներում 1918–1920 թթ.» (2003)]: Մեր ժողովրդի պատմության դժվարին խնդիրներին առնչվող այդ կարևորագույն փաստաթղթերը Ա. Ղազիյանը տարիներ շարունակ պրպտել, ծանոթագրել և դարձրել է հասարակության սեփականությունը:

Ա. Ղազիյանն ընդգծված քաղաքացիական պարտքի գիտակցության տեր անձնավորություն էր, նրա համար առաջնայինը պետության, հասարակության, աշխատանքի շահն էր: Բանագետը հեղինակել է յոթ տասնյակից ավելի գիտական, լրագրային հոդվածներ, գրախոսականներ, հրապարակումներ: Հատկապես ուշադրության են արժանի նշանավոր հայագետ-բանագետներին, հայազգի ռազմական անվանի գործիչներին նվիրված նրա հոդվածները (Գ. Սրվանձտյան, Ե. Լալայան, Խ. Դաղյան, Քաջբերունի, Մ. Միանսարյան, Ա. Կիսիբեկյան, զորավարներ Մ. Լորիս-Մելիքյան, Հ. Լազարյան, Ա. Տեր-Ղուկասյան, ծովակալ Լ. Սերեբրյակով, Ս. Կուկունյան, գնդապետ Հ. Մազմանյան և

այլք): Ուշագրավ է բազմավաստակ գիտնական-բանագետ Ս. Հարությունյանի կյանքին ու գործունեությանը նվիրված «Կենսամատենագիտությունը» (2003):

Ա. Ղազիյանը կատարել է նաև թարգմանական աշխատանքներ: 1989 թ. «Հայաստան» հրատարակչությունը լույս է ընծայել ռուսերենից նրա թարգմանած «Աֆորիզմներ» ծավալուն ժողովածուն, 1998 թ.՝ Լ. Մելիք-Շահնազարյանի «Ադրբեջանի ռազմական հանցագործությունները Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության խաղաղ բնակչության դեմ» աշխատության հայերեն թարգմանությունը, որը Ադրբեջանին պատասխանատվության ենթարկելու առաջին փորձն էր գրքի հեղինակի կողմից:

2012 թ. Մոսկվայի «Наука» հրատարակչությունը «Ժողովուրդներ և մշակույթներ» մատենաշարով լույս է ընծայել «Армяне» (Հայեր) ժողովածուն (648 էջ), որտեղ հայ ժողովրդական հեքիաթների ծիսական, ինչպես նաև ռազմի ու զինվորի երգերի մասին վերլուծությունները պատկանում են Ա. Ղազիյանի գրչին:

2015 թ. Ա. Ղազիյանը հրատարակել է «Արևմտահայոց պայքարի Արցախի զավակները» աշխատությունը, որը նվիրված է 19-րդ դարի վերջին տասնամյակներում, բալկանյան ժողովուրդների օրինակով, Արևմտյան Հայաստանում ծավալված ազատագրական պայքարին գործուն մասնակցություն ունեցած, Արցախ աշխարհում ծնված ու կրթություն ստացած անհատներին:

1966 թ. ի վեր Ա. Ղազիյանն իր հայրենի եզերքի անվանի բանահավաքներից էր: Նա Ղարաբաղից և հարակից շրջաններից գրի է առել արժեքավոր բանահյուսական հարուստ նյութեր:

Ա. Ղազիյանը 1994 թ. ԼՂՀ գրողների միության անդամ էր, 1988 թ.՝ «Արցախ» հայրենակցական միության անդամ:

Ա. Ղազիյանը լուրջ ներդրում ունի հայկական հեքիաթների գիտական հրատարակության և դրանց՝ ըստ միջազգային սյուժեների դասակարգման գործում: Նա կազմել և հրատարակել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» գիտական հրատարակության 13-րդ (Մուշ-Տարոն, 1985), 14-րդ (Վան-Վասպուրական, 1999) և 16-րդ (Վան-Վասպուրական, 2009) հատորները՝ օժտված համապատասխան գիտական ծանոթագրություններով:

Ճանաչված բանագետի, իր հայրենիքի և ժողովրդի վաղվա օրով մտահոգ ազնիվ քաղաքացու հիշատակը միշտ վառ կմնա նրա հարազատների, գործընկերների և ճանաչողների սրտերում:

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական
գիտությունների բաժանմունք
ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության
ինստիտուտ